

УДК 34.03+349.6:(502.52:630)(477)“8/12”

DOI 10.37749/2308-9636-2020-9(213)-9

М. В. Юркевич,

Голова Господарського суду Львівської області

ПРАВОВА ОХОРОНА ЛІСІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

У статті розглянуто питання законодавчого врегулювання охорони лісів на території Київської Русі, які знайшли відображення у давній пам'ятці права — Руській Правді. Актуальність дослідження пов'язана зі зміною орієнтирів, що знайшло відображення у лісовому законодавстві. Виділено найважливіші чинники, що обумовили становлення лісоохоронного законодавства Київської Русі. Проведено порівняльно-правовий аналіз положень Короткої та Просторової редакцій Руської Правди, в яких знайшли відображення питання охорони лісів. Розглянуто систему штрафів, передбачених Руською Правдою, за правопорушення, пов'язані з лісовими промислами та організаційні засади охорони лісів у Київській Русі.

Ключові слова: «Руська Правда», Київська Русь, охорона лісів, дуби, лісові промисли, відповідальність за порушення лісоохоронних норм, крадіжка, штраф.

Актуальність теми дослідження. Характерною рисою кризових періодів є посилення інтересу до історичного минулого, зокрема до традицій правового розвитку. На динаміку лісового законодавства вплинула зміна орієнтирів економічного, політичного, соціального та правового розвитку України. Одночасно з цим у сфері охорони лісів спостерігається значна кількість правопорушень, пов'язаних із незаконними рубками, крадіжками лісу, знищенням окремих масивів та змінами їх цільового призначення. Одною з причин такого стану речей є недосконалість чинного лісового законодавства, яке потребує внесення змін та доповнень, з метою підвищення його ефективності. У таких умовах доцільно звернутися до історичного досвіду, накопиченого в різні історичні часи на теренах України. Інтерес до природоохоронних норм Руської Правди є не випадковим, оскільки дана пам'ятка права є відправною ланкою національного права та державотворення.

Аналіз публікацій показує, що історії правової охорони лісів присвячені роботи В. Є. Бореяка, Б. Г. Іваницького, Б. В. Кіндюка, О. І. Логвиненко, Р. В. Челпана, В. І. Лозо, М. Сементовського, М. І. Фалеева, М. В. Шелгунова та ін. Фрагментарно дане питання роз-

глядалося в роботах С. Б. Гавриша, М. П. Граве, С. А. Генсірука, В. В. Костицького, О. П. Кутепова, І. В. Лапчана, В. М. Лешкова, П. Мрочек-Дроздовського, Д. М. Нікуліна, В. І. Пичети, О. І. Фурдичка, С. М. Шершуна, С. В. Юшкова. Незважаючи на наявність цих досліджень, питання охорони лісів у Київській Русі потребують подальшої розробки.

Метою роботи є дослідження охорони лісів на території Київської Русі та початок формування концепції лісоохорони на теренах України у різні періоди державотворення.

До числа найважливіших чинників, що вплинули на становлення лісоохоронного законодавства Київської Русі, необхідно віднести наступні причини. Так, ліси мали виняткове значення для функціонування тогочасного суспільства, держави та окремих індивідів, забезпечували людей будівельними матеріалами, їжею, медом, посудом, мали важливе значення у релігійному житті, а також в оборонній сфері. Лісові промисли забезпечували людину засобами існування та давали значний прибуток. Одним із показників багатства у той час були трофеї мисливських промислів у вигляді шкур рідких хутрових звірів: куниць, білок, горностаїв. Р. В. Бобров

відзначає, що першими грошима давніх слов'ян були зібрані у пучок 40 штук білячих шкурок [1, с. 5]. На думку П. Мрочека-Дроздовського, у наших предків не було достатньої кількості золота і срібла для забезпечення їх монетного обігу в державі, хоча в обігу були монети із зображенням князів Володимира і Ярослава, тому шкури звірів продовжували використовувати як платіжний засіб [2, с. 16]. Розвиток промислів і торгівлі потребував заміни обігу цілих шкур їх частинами. Утворення єдиної держави — Київської Русі — обумовило уніфікацію платіжних засобів, і в обіг увійшли тавровані частини шкур, які називали кунами, резанами, ногатами. В. М. Лешков вказує на наявність зв'язку між назвою лісового звіра куниці з кунами, а резанів — зі словом різати [3, с. 115].

Мисливські трофеї у вигляді шкур виступали одним із головних продуктів торгівлі, зокрема в обмін на них до Київської Русі везли з Візантії пурпурні тканини і парчу, різьблене столове начиння зі Швеції, олово, сукно з Англії, казани і сіль з Німеччини. Також хутра ведмедя, бобра, соболя, тхора були засобом сплати данини хозарам і татарам.

Крім того, полювання у лісах було одним із найулюбленіших занять заможних верств населення та князів. Як зазначає М. С. Грушевський, на диких коней на річці Рось полював князь Володимир Мономах, князь Всеволод Ярославич ловив зайців під Вишгородом. Пересуваючись на човнах Дніпром, полював на прибережних землях зі своїми дружинами князь Давид Ростиславович та князь Святослав Всеволодович [4, с. 371]. Також лісові угіддя давали високий прибуток, і правляча верхівка прагнула зберегти право власності на них за собою. Це також стало однією з причин запровадження регламентації лісових промислів і появи перших законів у цій галузі. Однією з таких правових норм було заповідання лісів. Це означало, що в найкращих і найбагатших угіддях полювати могли лише князі та їх наближені.

На процес появи лісоохоронних норм у Київській Русі вплинула тогочасна система міжнародних відносин та поши-

рення торговельних відносин з різними країнами, що сприяло культурному обміну між ними та запозиченню правових традицій інших цивілізацій. У цей період через територію Київської Русі проходила велика кількість постійних торговельних шляхів, таких як «із варяг у греки», в «булгар» або до нинішньої Казані, а далі до Середньої Азії та інші. Цей факт означав постійний обмін інтелектуальними цінностями, а також появу перших книг, у тому числі пов'язаних із юриспруденцією. Величезну роль відігравали відносини з Візантією, що була носієм правової спадщини Римської імперії. Київські князі підписували у 907, 911, 944, 971 рр. договори з Візантією. У цих договорах міститься посилання на «Закон Руський». Реконструкція тексту «Закону Руського», здійснена М. Б. Свердловим, показує, що серед інших норм там були й лісоохоронні (вони в подальшому були трансформовані у статтях 69, 70 та 73 Просторової редакції «Руської Правди») [5, с. 89]. У Київській Русі були добре відомі візантійські правові джерела: «Закон судний людем» (слов'янський парафраз Еклоги імператора Льва Ісавра), а також Кормча книга, основою якої був візантійський Номоканон — збірка церковних правил. У часи існування Київської Русі було сформовано значний інтелектуальний ресурс, про що свідчить наявність шкіл та бібліотек, які князі Ярослав Мудрий, його син Святослав, а також Володимир Мономах дарували монастирям. Вищезазначені обставини багато в чому зумовили появу лісоохоронних норм.

Дослідники звертають увагу на ще одну важливу функцію лісу — використання лісових засік для військових потреб, тобто завалення зрубаними деревами лісових доріг та лісу загалом. Зокрема Б. Г. Іваницький зазначає, що у подальшому запорізькі козаки широко використовували цей засіб, і що «саме слово «Січ» вказує на характерну рису оборонних засобів запорізьких фортець» [6, с. 63].

Отже, якщо на первісних етапах розвитку суспільства, як зазначає О. К. Арнольд, у місцевостях, де лісів було дуже

багато і не було необхідності встановлювати заборони на рубку дерев, лісоохоронних норм не існувало. Більше того, землевласники, у власності яких перебували території з лісами, були зацікавлені у тому, щоб такі рубки здійснювалися, що дозволяло зберігати власні кошти та ресурси для розчищення площ із метою розширення посівів зернових культур [7, с. 7, 8]. Чисельність населення тодішньої Київської держави була незначною. Нагодувати таку кількість людей, маючи необмежені лісові угіддя, місця для ловлі риби, домашню худобу, навіть за невеликої кількості ораної землі, було нескладним завданням. Рубка лісу для створення нових угідь здійснювалась у незначних масштабах, оскільки основний дохід давали лісові промисли. Як указує Б. Г. Іваницький, бортних дерев було так багато, що

окремі села мали їх по декілька сотень і більше [8, с. 89]. Між можливостями природи і потребами людини існував баланс, що дозволяв зберегти лісові багатства. Але з часом така практика необмеженого лісокористування призводила до виснаження лісових ресурсів, що виступило одним із чинників прийняття норм, спрямованих на захист прав власників лісів та введення відповідальності за незаконні їх вирубки.

Аналіз змісту лісоохоронних норм Руської Правди. У Київській державі створився комплекс умов, які сприяли трансформації норм звичаєвого права та релігійно-правових уявлень у норми позитивного права. Тому питання охорони лісів і пов'язаних із ними промислів знайшли відображення у різних редакціях Руської Правди — Короткій редакції та Просторовій редакції.

Таблиця 1 [9, с. 53]

Зміст лісоохоронних норм Руської Правди

№ п/п	№ статті	Зміст статті	Відповідальність
1) Коротка редакція Руської Правди			
1	32	Підпал княжої борті, крадіжка бджіл	3 гривні
2	34	Знищення межевого знаку на дереві	12 гривень
3	36	Крадіжка домашніх птахів: качка, гусак, голуб, курка, журавель, лебідь	9 кун 30 кун
4	37	Крадіжка мисливських птахів, собак	3 гривні
5	39	Крадіжка дров, сіна	9 кун
2) Просторова редакція Руської Правди			
6	69	Крадіжка бобрів	12 гривень
7	70	Пошук знарядь ловлі бобрів та винних у крадіжці	Штраф на користь князя
8	71	Псування борті, знищення знаку власності на вуликах	12 гривень
9	72	Псування знаків меж бортних угідь	12 гривень
10	73	Псування дуба з відміткою чи знаком межі	12 гривень
11	75	Псування борті й бортного дерева	3 гривні
12	76	Крадіжка бджолиного меду, бджіл, вулика, підготовленого до прийому бджіл	3 гривні 10 кун 5 кун
13	77	Пошук осіб, винних у крадіжці бджіл, меду	Відшкодування збитків
14	80	Псування пристосувань для ловлі птиць	3 гривні
15	81	Крадіжка птиць із сітей: яструб, сокіл голуб, курка, гусак, лебідь, журавель	3 гривні 9 кун 30 кун
16	82	Крадіжка дров, сіна	9 кун

Просторова редакція Руської Правди відрізнялася від Короткої редакції кількістю статей щодо охорони лісових промислів: якщо у Короткій редакції їх 5, то у Просторовій — 11. За сто років, які відділяють дві редакції Руської Правди, суспільство та економіка зазнали багато змін. Почався процес формування феодального суспільства і власники матеріальних благ бажали закріплення їх прав у законі. Доказом цього є зміст ст. 32 Короткої редакції, де чітко вказується про підпал і псування княжої борті. Практично це означало, що за такі ж дії щодо інших власників бортних дерев відповідальність не встановлювалася. На думку Б. Д. Грекова, текст статуту доводить наявність соціального середовища, що складається з багатих власників землі — феодалів [10, с. 43]. Закон почав охороняти їх власність: мед, бортні дерева, як з медом, так і без нього, пристосування для ловів птахів і звірів, свійських птиць, а також право на полювання в заповідних лісах. Іншою відмінністю двох редакцій є наявність у Просторовій редакції статей 70 і 77, що передбачають пошук осіб, винних у крадіжці різних матеріальних цінностей. Це означало, що держава брала на себе функцію правового захисту майнових відносин, що склалися в суспільстві.

У Київській Русі, згідно з В. Є. Рубаником, відбувалися інтенсивні процеси із закріплення земельної власності [10, с. 39]. Так, ст. 34 Короткої редакції Руської Правди передбачала за переорювання межі або знищення дерев із межовими знаками досить великий розмір штрафу — 12 гривень. Статтею 37 Короткої редакції запроваджувався штраф розміром 3 гривні за крадіжку ловчих птахів, яструбів або соколів. Значно менша сума штрафу в 60 резан запроваджувалася ст. 36 за крадіжку журавля або лебедя. Крім того, закон передбачав грошову компенсацію власнику птахів у розмірі 30 резан. Наприклад, ст. 32 Короткої редакції запроваджувала штраф у розмірі 3 гривні за підпал або крадіжку бджіл із князівської борті.

У Просторовій редакції Руської Правди знайшов відображення давній звичай вважати бобрів власністю князя, зокрема ст. 69 передбачалося накладання штрафу у 12 гривень за крадіжку бобра. Зміст ст. 70 Просторової редакції необхідно розглядати спільно з її ст. 69. Використовуючи цей принцип, Б. Д. Греков доводить, що в ній ідеться про пошук винних у крадіжці бобрів [9, с. 76]. У разі наявності доказів незаконного полювання, за нього мала відповідати верва або сільська община, оскільки воно було здійснене на її території. Крім цього, встановлювався штраф 12 гривень на користь князя.

У ті часи в економічному житті наших предків велике значення відігравав збір меду. Цей природний продукт використовувався для приготування напоїв, страв, сплати данини. У дослідженнях Б. Г. Іваницького вказується, що в країні збирали велику кількість меду і князь Володимир посилав по Києву людей з бочками для роздачі його незаможним [6, с. 65]. Цей вид діяльності вимагав великих витрат праці і професійних здібностей, тому до «Руської Правди» перейшли норми, які захищали права збирачів меду або бортників. Так, за знищення знаків власності на вуликах ст. 71 Просторової редакції Руської Правди встановлювався штраф у розмірі 12 гривень. Така ж сума штрафу передбачалася ст. 72 за вирубування межових знаків, що розділяють ділянки, на яких збирався мед, а також за переорювання кордонів ланів. При цьому заборонялося встановлення огорожі.

Наші предки застосовували підсічне землеробство. На першому етапі вирубувався ліс, потім ділянка підпалювалася, а попелом удобрювалася земля. За такою агротехнічною системою задовільні врожаї збиралися протягом трьох — п'яти років, а потім переходили до іншої лісової ділянки, яку пристосовували до сільськогосподарських потреб у такий самий спосіб. З X століття розпочався перехід до трипільної обробки землі, тобто осілого рільництва. Результатом цієї зміни стала необхідність означення меж земель. З ме-

тою позначення меж ланів на них залишалися дуби як найбільш зручні та видимі з усіх боків знаки. Виходячи з цього, у ст. 73 Просторової редакції Руської Правди встановлювався штраф у 12 гривень за рубку дуба зі знаком або позначкою, а також у тому випадку, якщо це дерево правило за позначення межі. Рубка борті за ст. 75 каралася штрафом у 3 гривні, а дерево оцінювалось у півгривні. Штраф такого ж розміру за крадіжку бджіл призначався за приписами ст. 76, за крадіжку меду зі стільниками — 10 кун, а за вулик, підготовлений до прийому бджіл — 5 кун.

Наступна ст. 77 Просторової редакції Руської Правди передбачала пошук винних за злочини і передбачала їх розшук по залишеному ними сліду. На громаду накладалося зобов'язання пошуку зловмисників, а в разі відмови вона зобов'язана відшкодувати збитки потерпілій стороні. У законі знайшов віддзеркалення захист пристосувань для полювання. Так, ст. 80 передбачала штраф 3 гривні за їх псування і компенсацію власникові вартості сумою в 1 гривню.

Просторова редакція Руської Правди містила ст. 81, аналогічну за змістом ст. 36, 37 її Короткої редакції, у яких повністю співпадають величини сум штрафів, встановлених за крадіжку птахів, що використовували для полювання. Окреме положення Руської Правди передбачало грошову компенсацію господарю за інших вкрадених у нього птахів: лебедя або журавля — 30 кун, домашніх птахів — гусей — 30 кун, курей і голубів — по 9 кун.

Руській Правді були притаманні особливості, які відрізняли її від правових актів, створених у наступні періоди. Так, відповідно до звичаєвого права, існував принцип «що дано природою, те належить всьому суспільству». Тому рубка лісу не заборонялася, але було запроваджено відповідальність за крадіжку дров шляхом накладення штрафу в 9 кун, а за кожен віз із дровами — окремо 2 куни, в той самий час закон регламентував промисли, пов'язані з лісами. На окрему увагу заслуговує система штрафів, передбачених Руською Прав-

дою. Так, аналіз її норм показує, що за злочини, пов'язані з лісовими промислами, передбачалося чотири ставки штрафів: 12 і 3 гривні, 60 і 30 кун, при цьому прослідковується тенденція до об'єднання в одну статтю різних складів злочинів. Іншою її особливістю є розташування в ньому статей за принципом зменшення покарань.

Організаційні засади охорони лісів у Київській Русі. Аналіз організаційних засад охорони лісів у Київській Русі необхідно здійснювати з урахуванням суспільних відносин, які склалися на той момент. Державну владу в наших предків репрезентували три гілки: віче, князь та княжа дружина. Головним носієм і виконавцем усіх функцій держави був князь, до повноважень якого входило здійснення законодавчої, судової, адміністративної влади. Він стояв на чолі війська.

На першому етапі формування ранньофеодальної держави віче серйозно впливало на державне життя. З часом, окрім Новгороду і Пскова, цей орган втратив своє значення і використовувався князями для посилення своєї влади. В історії лісового права є випадок, який демонструє досить складну взаємодію князя і віча. У 1265 р. новгородці уклали договір з князем Ярославом Ярославовичем, який дозволяв йому полювання на кабанів, але не ближче, ніж на 60 верст від міста. Спочатку князь дотримувався встановлених договором домовленостей, але згодом запровадив соколине і псове полювання поблизу самого Новгороду. Як вказує М. І. Кутепов, обурені городяни викликали князя до себе на віче, де Ярославу Ярославовичу довелося давати їм пояснення [11, с. 187]. У безпосередньому підпорядкуванні князя знаходилася військова і цивільна адміністрація. Першу з них представляли командири різного рівня: тисяцькі, соцькі і десятські. Цивільна адміністрація складалася з тіунів, мечників, мостників і вірників. Окрім цього, існували загоны мисливців, яким князі призначали керівників [4, с. 319].

Таким чином, у часи існування Давньоруської держави не існувало спеціальних організаційних структур з охо-

рони лісів. Правопорядок у лісах, дотримання норм з охорони лісових промислів забезпечували князі дружинники за участю мисливців.

За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні **висновки**.

1. На прикладі лісоохоронних норм Руської Правди показано початок становлення в Україні лісового законодавства.

2. На підставі проведеного порівняльно-правового аналізу Короткої та Просторової редакцій Руської Правди наголошується, що Просторова редакція відрізнялася від Короткої редакції більшою кількістю статей щодо охорони лісових промислів, що обумовлено процесом формування феодального суспільства і необхідністю більш детальної регламен-

тації прав володіння матеріальними благами.

3. Нормами Руської Правди передбачалися високі штрафи розміром 12 грн за рубку дубів, що було дуже значною сумою для того історичного періоду. В цілому рубка лісу за приписами Руської Правди не заборонялася, але передбачалася відповідальність за крадіжку дров шляхом накладення штрафу в 9 кун, а за кожен віз із дровами — окремо 2 кун, в той самий час закон регламентував промисли, пов'язані з лісами. Система штрафів, передбачених Руською Правдою за правопорушення, пов'язані з лісовими промислами, передбачала санкції — 12 і 3 грн, 60 і 30 кун, за принципом зменшення покарань.

Список використаної літератури

1. Бобров Р. В. Исторические аспекты лесной политики. Москва: ВНИПИЭИлеспром, 1990. Вып. 29—30. 52 с.
2. Мрочек-Дроздовский П. Исследования о «Русской правде». Москва: Университетская типография М. Каткова, 1881. 220 с.
3. Лешков В. М. Русский народ и государство. История русского общественного права до XVIII в. // Антологія української юридичної думки: у 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична книга, 2002. Т. 2: Історія держави і права України: Руська правда. С. 52—136.
4. Грушевський М. С. Нарис Історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. Київ: Наукова думка, 1991. 560 с.
5. Свердлов М. Б. От Закона Русского к Русской Правде. Москва: Юрид. лит., 1988. 174 с.
6. Іваницький Б. Г. Ліс і лісове господарство на Україні // Праці українського наукового інституту. Сер. «Економічна». Варшава, 1936. Т. XIV. Кн. 11, т. 1. 186 с.
7. Арнольд Ф. К. История лесоводства в России, Франции и Германии. СПб.: Изд-во А. Ф. Маркса, 1895. 403 с.
8. Кіндюк Б. В. Правові та організаційні засади використання та охорони лісів на українських землях з X по початок XX ст.: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 185 с.
9. Греков Б. Д. Правда Русская: учеб. пособие. Москва: Изд-во АН СССР, 1940. 112 с.
10. Рубаник В. С. Інститут права власності в Україні: проблеми зародження, становлення й розвитку в період до 1917 року: монографія. Харків: Легас, 2002. 345 с.
11. Кутепов Н. И. Великокняжеская, царская и императорская охота на Руси. Исторический очерк: в 4 т. СПб.: Экспедиция заготовления государственных бумаг, 1896. Т. I: Великокняжеская и царская охота на Руси с X по XVI век. 211 с.

References

1. Bobrov R. V. Ystorycheskye aspekty lesnoi polytyky. Moskva: VNYPIEYIlesprom, 1990. № 29—30. 52 p.
2. Mrochek-Drozдовskiy P. Yssledovaniya o «Russkoi pravde». Moskva: Unyversytetskaia tipohrafiya M. Katkova, 1881. 220 p.
3. Lieshkov V. M. Russkyi narod y hosudarstvo. Ystoryia russkoho obshchestvennoho prava do XVIII v. // Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky: u 6 t. / za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv: Yurydychna knyha, 2002. T. 2: Istoria derzhavy i prava Ukrainy: Ruska pravda. P. 52—136.

4. Hrushevskiy M. S. Narys Istorii Kyivskoi zemli vid smerti Yaroslava do kintsia XIV storichchia. Kyiv: Naukova dumka, 1991. 560 s.
5. Sverdlov M. B. Ot Zakona Russkoho k Russkoi Pravde. Moskva: Yuryd. lyt., 1988. 174 p.
6. Ivanytskyi B. H. Lis i lisove gospodarstvo na Ukraini // Pratsi ukrainskoho naukovoho instytutu. Ser. «Ekonomichna». Varshava, 1936. T. XIV. Kn. 11, t. 1. 186 p.
7. Arnold F. K. Ystoryia lesovodstva v Rossyy, Frantsyy y Hermany. SPb.: Yzd-vo A. F. Marksa, 1895. 403 p.
8. Kindiuk B. V. Pravovi ta orhanizatsiini zasady vykorystannia ta okhorony lisiv na ukrainskykh zemliakh z X po pochatok XX st.: dys. for a scientific degree kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2010. 185 p.
9. Hrekov B. D. Pravda Russkaia: ucheb. posobyе. Moskva: Yzd-vo AN SSSR, 1940. 112 p.
10. Rubanyk V. Ye. Instytut prava vlasnosti v Ukraini problemy, zarozhennia, stanovlennia y rozvytku v period do 1917 roku: monohrafiia. Kharkiv: Legas, 2002. 345 p.
11. Kutepov N. Y. Velykokniazheskaia, tsarskaia y ymperatorskaia okhota na Rusy. Ystorycheskyi ocherk: v 4 t. SPb.: Ekspedytsiia zahotovleniia hosudarstvennykh bumah, 1896. T. I: Velykokniazheskaia y tsarskaia okhota na Rusy s X po XVI vek. 211 p.

Юркевич М. В. Правовая охрана лесов в Киевской Руси.

В статье рассмотрены вопросы законодательного урегулирования в Русской Правде — древнеславянском памятнике права — вопросов защиты лесов на территории Киевской Руси с целью формирования общей всеобъемлющей концепции лесоохраны на территории Украины в разные периоды государственного строительства. Актуальность исследования обоснована изменением ориентиров экономического, политического, социального и правового развития Украины, что повлияло на переход от монистической парадигмы методологии исследования правовой реальности к плюрализму исследовательских парадигм и позволило по-новому рассмотреть генезис права вообще, и отдельных его проявлений, в частности лесной отрасли права. Выделены важнейшие факторы, повлиявшие на становление лесоохранного законодательства Киевской Руси. Осуществлен сравнительно-правовой анализ Короткой и Пространственной редакций Русской Правды. Охарактеризована система штрафов, предусмотренных Русской Правдой, за правонарушения, связанные с лесными промыслами. Рассмотрены организационные основы охраны лесов в Киевской Руси.

Yurkevich M. V. Legal protection of forests in Kievan Rus.

The article considers the issues of legislative regulation in the ancient monument of law — Ruska Pravda, issues of forest protection in the territory of Kievan Rus, in order to form a general comprehensive concept of forest protection in Ukraine in different periods of state formation. The relevance of the study is justified by the change of economic, political, social and legal development of Ukraine, which influenced the transition from the monistic paradigm of legal reality research methodology to the pluralism of research paradigms and allows a new assessment of development of forest protection norms on the territory of Ukraine. The most important factors that led to the formation of forest protection legislation of Kievan Rus are highlighted. A comparative legal analysis of the Short and Spatial editions of Russkaya Pravda was carried out. It is established that the Spatial edition differs from the Short edition by a larger number of articles on the protection of forestry, which is due to the process of formation of feudal society and the need for more detailed regulation of property rights. The features of this monument of law, which distinguished it from the legal acts created in subsequent periods, are indicated. Attention is drawn to the enshrinement in Russkaya Pravda of the norms of customary law, according to which «what is given by nature belongs to the whole society». Therefore, deforestation was not prohibited, but liability for theft of firewood was imposed by imposing a fine of 9 kunas, and for each cart with firewood — 2 kunas separately, while the law regulated fishing related to forests. The system of fines provided by Ruska Pravda for offenses related to forestry is described. Organizational principles of forest protection in Kievan Rus are considered. It is established that in this period there were no special organizational structures in this area and that law and order in the forests was provided by princely warriors with the participation of hunters.

Key words: «Russian Law», Kievan Rus, forest protection, forestry, liability for violation of forest protection norms, theft, fine.